

De tegenstem in het pastoraat

Lezing van ds. H.G. de Graaff

1. Drie opmerkingen vooraf

- a. We hebben het vanmorgen niet over het terechtwijzen in algemene zin. Het gaat over vermanen in het kader van het pastoraat binnen de christelijke gemeente.
- b. Welke grondgedachten zijn voor mij belangrijk als het gaat over het vermanen van pastoranten? Ook wil ik ingaan op de innerlijke houding van de pastor die vermaant.
- c. Gemakshalve wordt gesproken over 'De pastor'.

2. Omschrijving van het kader: het pastoraat

Onder pastoraat versta ik: 'Een gemeentelid helpen om in de unieke levenssituatie waarin hij verkeert Jezus Christus na te volgen'. Uit deze korte omschrijving trek ik een aantal conclusies:

- a. Pastoraat in Bijbelse zin heeft Jezus Christus, de goede Herder, als middelpunt.
- b. Pastoraat in Bijbelse zin gaat uit van de geloofswetenschap dat de goede Herder incognito aanwezig is. Deze verborgen aanwezigheid krijgt concreet gestalte in de vorm van de opengeslagen Bijbel.
- c. De pastor is een bewuste volgeling van Jezus. In het oordeel van de liefde gaat de pastor ervan uit dat óók de pastorant - omdat deze verbonden is met een christelijke gemeente - volgeling van Jezus is. Beiden zijn bereid om open te staan voor de leiding van de goede Herder en willen Hem gehoorzaam zijn.
- d. Het doel van het pastorale contact is dat pastor de pastorant helpt om de goede Herder te volgen.
- e. De relatie tussen de pastor en de pastorant is gekenmerkt door een zekere dubbelheid. Enerzijds is er sprake van principiële gelijkwaardigheid. Anderzijds is de relatie asymmetrisch.

3. Het pastorale gesprek: empathie en tegenstem

Hoe helpt de pastor een pastorant om in zijn unieke levensomstandigheden Jezus te volgen?

- a. De pastor stelt zich in de eerste plaats empathisch op. Empathie heeft te maken met het feit dat de pastor innerlijk in beweging komt en zich - door inleving - verplaatst in de leefwereld van de ander. Werkelijk empathisch zijn is niet eenvoudig en kost veel energie. Het vraagt het vermogen rustig naast de ander te zitten en jezelf innerlijk te openen voor de ander. Het vraagt ook het vermogen om op een niet-veroordelende en aanvaardende manier rond te kijken in de belevingswereld van de ander. Empathisch noem ik de wijze waarop de Here Jezus met Maria van Magdala omgaat op het moment dat zij op de eerste Paasdagochtend huilend bij het lege graf staat. Maria is op zichzelf betrokken en egocentrisch. De Heiland vraagt: 'Vrouw, waarom weent gij?' Dat is een empathische vraag.
- b. Hij voegt eraan toe: 'Wie zoek je?' Hij plaatst het zoeken van Maria in een ander perspectief. In deze vraag stelt de goede Herder zich dus op als een tegenstem. Hierdoor wordt Maria uitgenodigd om haar verdriet in een ander licht te stellen en van daaruit zichzelf te heroriënteren.

Naadloos aansluitend bij de situatie van de ander én openstaand voor de leiding van de goede Herder, is de pastor geroepen om als tegenstem nieuw licht te werpen op diens situatie. Het vermaan wordt dus niet geparachuteerd, maar komt op vanuit de empathie. De tegenstem wordt door sommige van hen als ontvankelijk en in de ruimte stellend ervaren. Ze nodigen je uit om samen met hen - bij het licht van het Evangelie - na te denken over vragen als: 'Hoe ben ik in deze situatie van ziekte of werkeloosheid, van verlaten zijn of rouw concreet navolger van Christus? Hoe kan ik het verschil maken met mijn ongelovige medemens die in een identieke situatie verkeert?' Andere mensen ervaren de tegenstem veeleer als confronterend. Ze voelen zich miskend en niet serieus genomen in hun situatie. De oorzaken kunnen velerlei zijn. Het als confronterend ervaren kan tot gevolg hebben dat men zich van je afkeert en naar een andere pastor op zoek gaat.

4. Het pastorale gesprek: empathie en tegenspraak

De tegenstem kan ook functioneren in de vorm van tegenspraak. Opnieuw kijken we naar de goede Herder. Nu naar de manier waarop Hij met de rijke jongeling omgaat. Deze man vraagt aan Jezus om een extra gebod, dat boven de wet van God uitgaat. 'Eén ding ontbreekt u, ga heen verkoop al wat u hebt en geef het aan de armen, en gij zult een schat in de hemel hebben, en kom hier, volg Mij'. In reactie op deze opdracht betreft het gezicht van de jongeling en hij gaat bedroefd weg. De opdracht was te zwaar voor hem. De goede Herder is ook ten aanzien van hem vol empathie. Zich empathisch inlevend in deze jongeling, ontdekt Jezus óók dat hij innerlijk niet vrij is om Hem te volgen. Zijn geld en goed zijn machten waardoor hij gebonden is. Als tegenstem geeft Jezus hem nu de genadige opdracht zijn bezit te gelde te brengen en aan de armen te geven. Door te gehoorzamen zal hij innerlijk vrij zijn om Jezus daadwerkelijk te volgen op weg naar het Koninkrijk.

Dit kan ook nog van een andere kant benaderd worden. De Heiland heeft gezegd: 'Indien iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf, neme zijn kruis op en volge Mij.

Tot het navolgen van Christus behoort kruis dragen. Het kruis wat de Here Jezus hier bedoelt is dus niet wat doorgaans onder 'een kruis' wordt verstaan. In de zin van: 'Ieder huis heeft zijn kruis en ieder hart heeft zijn smart'. Onder kruis wordt hier verstaan datgene wat een mens belemmert om Christus na te volgen en wat dus weggedaan moet worden. Wat iemand onvrij maakt om tot navolging te komen, verschilt van mens tot mens.

Mijn ervaring is dat deze belemmering menigmaal gevormd wordt doordat iemand zich niet wil houden aan de richtlijnen van het Evangelie of een zondige levenswandel weigert op te geven. Er hangt een te hoog prijskaartje aan. In dát geval neemt de tegenstem de vorm aan van tegenspraak, van vermaan en terechtwijzing. Mijn ervaring is ook dat deze oproep menigmaal geen weerklank vindt, omdat de pastorant het prijskaartje te hoog vindt of perse wil volharden in zijn verkeerde levenshouding/levenswandel/levensstijl. In dat geval lees ik met de betrokkene het aangrijpende woord van de Here Jezus: 'Want ieder die zijn leven zal willen behouden, die zal het verliezen, maar ieder die zijn leven verloren heeft om *Mijnentwil*, die zal het vinden. Wanneer deze mens ter wille van Jezus Christus zijn kruis opneemt, d.w.z. zijn zondige levenswandel opgeeft, zijn eigen leven verliest en zó innerlijk vrij wordt om Jezus te volgen en dat ook daadwerkelijk doet, die zal hij zijn leven behouden.

5. Het helpen van de pastor

De pastor helpt de pastorant om in de unieke levensomstandigheden waarin hij verkeert Jezus Christus te volgen. Dit helpen kan op vier manieren gestalte krijgen:

- a. Doordat hij de pastorant empathisch nabij is en liefdevol aanvaardt zoals hij is.
- b. Doordat hij als tegenstem de situatie waarin de pastorant verkeert in het perspectief van de navolging van Christus plaatst en daardoor een nieuwe werkelijkheid ontsluit.
- c. Doordat hij - bij het licht van het Evangelie - constructief meedenkt over de vraag hoe deze navolging concreet gestalte kan krijgen in de unieke situatie waarin deze mens verkeert.
- d. Doordat hij als tegenspraak de pastorant oproept het kruis op zich te nemen door zijn zondige levenshouding/levenswandel/levensstijl om Christus' wil op te geven en zo innerlijk vrij te worden om de goede Herder te volgen.

6. De pastor en zijn innerlijke vrijheid

Veel pastores bezitten - dieptepsychologisch gezien - een depressieve persoonlijkheidsstructuur. Kenmerkend voor deze persoonlijkheidsstructuur is o.a. het denken in relaties en de angst om de waardering en sympathie van mensen te verliezen. Van wezenlijk belang is dan ook dat de pastor over de innerlijke vrijheid beschikt om onbekommerd datgene te communiceren, waarvan hij in oprechtheid meent dat het tot heil is van de pastorant. Ook al loopt hij daardoor de kans de pastorant van zich te vervreemden en dus te verliezen. Iets wat je ziet gebeuren in de ontmoeting tussen Jezus en de rijke jongeling. Hoe kom je als pastor aan de innerlijke vrijheid waardoor je de moed hebt om

in oprechtheid en bewogenheid te communiceren wat je meent te moeten zeggen? Ten diepste heeft dat te maken met een geestelijke houding. Die geestelijke houding heeft te maken met de innerlijke overtuiging dat niets je van de liefde van God in Christus kan scheiden. Ook al zal ik de sympathie van mensen verspelen, dan val ik daardoor niet uit Gods genadige hand. Als God voor mij is, wie zal dan tegen mij zijn? Vanuit dat geloofsbesef kun je als pastor de innerlijke vrijheid verwerven om in bewogenheid onbekommerd tegenstem en tegenspraak te zijn en te zeggen wat je om Christus' wil meent te moeten zeggen.

Lezing ds. H.G. de Graaff op 7 maart 2009 in Oosterbeek (nazorgdag De Herberg).

Ds. H.G. de Graaf is predikant in Rotterdam-Centrum en bestuurslid van Stichting De Pietersberg.

Wie met Ds. H.G. de Graaff van gedachte wil wisselen over de inhoud van de lezing kan hem bereiken via e-mail hgdegraaff@wanadoo.nl of telefoon 010 - 4209910.